

Kwekersgeheimen deel 7

Tekst: Hein Koningen & Wil Melgers

Bomen en struiken kun je zaaien, stekken of afleggen. Bij zaaien blijft de genetische variatie het grootst, daardoor laat het gezaaide een grotere verscheidenheid in groei en verschijningsvorm zien dan bij het stekken. Hierbij worden de bestaande eigenschappen onveranderd doorgegeven.

Beukenzaailing (Foto: Wolverlei, Martin Stevens)

Bomen en struiken vermeerderen

ZAAIEN

Makkelijk te zaaien soorten zijn: berk, els, esdoorn, haagbeuk, es, grove den, beuk, eik, linde, bosrank, bezembrem, gaspeldoorn. Zaaien gebeurt in het najaar op een kweekbed in de volle grond met rijp zaad van gezonde, goed ontwikkelde ouderplanten. Grote(re) zaden harken we licht in of strooien ze af met wat fijne grond. Eikels, hazel- en beukenoten worden graag gegeten door muizen. Om dat te voorkomen brengen we onder het zaaibed fijn gaas aan waarvan

de zijkanten omhoog komen tot boven de grond, eventueel ook aan de bovenzijde. Meestal kiemen de zaden in het volgende voorjaar en groeien, afhankelijk van de soort, in het eerste jaar uit tot zo'n 10-30 cm. Tijdens het volgende winterseizoen worden ze op regels uitgeplant, afstand 30-40 cm, tussen de regels 40-50 cm. Voor aanplant kunnen ze het best doorgekweekt worden tot lengtemaat 175-200 cm of groter. Daarbij worden ze elk jaar verplant en ruimer gezet, of op z'n minst rondgestoken, om een goed ontwikkeld wortelgestel te krijgen.

Bessen & bottels

Bomen en struiken die bessen, bottels, of andere vruchten dragen, vaak leden van de rozenfamilie, kunnen ook goed gezaaid worden. Al deze vruchten worden graag gegeten, vooral door vogels. In hun maag-darmkanaal ondergaan de zaden een bijzondere 'behandeling' waardoor ze beter kiemen. We bootsen deze natuurlijke gang van zaken na door de vruchten een proces van rotting en voorkieming te laten ondergaan. Na de oogst laten we ze eerst een tijdje in de buitenlucht, in weer en wind maar wel afgeschermd tegen dierenvraat, op een hoopje bijeen liggen. Hierdoor komt een rottingsproces op gang. Tegen uitdrogen door zon en wind kunnen we een laagje blad aanbrengen. In maart zaaien we de gerotte vruchten met zaden dun uit op een zaaibed en strooien het geheel af met een dun laagje fijne grond of scherp zand. De zaden kiemen (meestal) in de loop van de komende voorzomer en zomer. Het droog bewaren van bessen, bottels en dergelijke is meestal geen succes. De zaden verliezen binnen korte tijd hun kiemkracht. In verse toestand enige tijd, in een bakje of

plastic, in de koelkast bij ca. 5° C bewaren kan wel.

In de volle grond

Bessen kunnen ook direct in de volle grond gezaaid worden, op een speciaal klaargemaakt zaaibed. Per soort zal dat, afhankelijk van de rijping van de vruchten, op een verschillend moment in het najaar zijn. Voor het zaaibed kiezen we een plek in de volle zon (voor peperboompje in de schaduw). Eerst verwijderen we de bovenste 7-8 cm grond. Vervolgens brengen we fijn gaas aan zoals hierboven is omschreven. Hierop komt een mengsel van scherp- of rivierzand en een weinig oude, goed verteerde koemest van ca. 3 cm dik. Hierop strooien we de rijpe, vers gewonnen vruchten uit. Deze dekken we af met een mengsel van de bovengrond, scherp zand en een beetje oude koemest, totaal ca. 4 cm dik. Het geheel gieten we goed aan. In het erop volgende jaar ontkiemen de zaden. Ze blijven het volle groeiseizoen op het zaaibed staan. Afhankelijk van de soort bereiken ze een verschillende lengte. Zo worden wilde kardinaalsmuts en wegedoorn ca. 30-40 cm lang en

vuilboom wel 50 cm. Appel, peer en mispel komen meestal niet verder dan 10-15 cm. Het voorjaar erop worden de zaailingen opgerooid en op regels verder opgekweekt.

Stratificeren

Bij zeer kleine hoeveelheden zaad, bijvoorbeeld van rood peperboompje of rozensoorten, kan men de zaden laten voorkiemen in een grote (terra cotta) bloempot. Daarbij wordt afwisselend een laagje met scherp zand gemengde grond en een laagje bessen, bottels e.d. gelegd tot de pot vol is. Het wordt ook wel stratificeren genoemd, d.w.z. in lagen leggen. Daarna wordt de pot op een beschaduwde, vochtige plek ingegraven. Het volgende jaar kiemen de zaden en groeien uit tot kleine planten, bij rozen kan de kieming ook pas na enkele jaren plaatsvinden. Eenmaal groot genoeg worden ze uitgeplant en verder opgekweekt.

STEKKEN

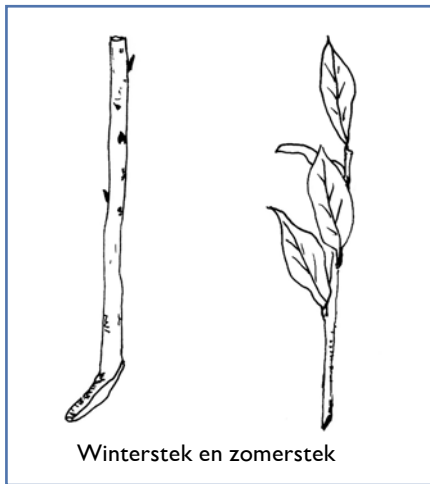
Stekken kan van winter- of zomerstek. Winterstek wordt gesneden en gestoken in het winterseizoen, de rusttijd van de planten. Zomer-

Ontkiemende roos (Foto's: Marnix Bakker)

Kieplant roos, het samengestelde blad verschijnt pas later

Winterstek en zomerstek

stek wordt tijdens het groeiseizoen gemaakt.

Winterstek

Winterstek snijden we van planten die hun blad hebben laten vallen. De stekken kunnen in de open lucht op een stekbed gestoken worden, in de volle grond, mits voldoende vochtig. Net als een zaaibed wordt het stekbed vooraf klaargemaakt. De stekken worden schuin, achterover hellend, gestoken. Schuin steken bevordert het uitlopen van de ogen. Het bewortelen kan gestimuleerd worden door op het in de grond te steken deel één of enkele ondiepe messneden aan te brengen. De bovengrondse koppen van de stekken wijzen in zuidoostelijke richting, dus 'tegen de zon in'. Hierdoor vallen zonnestralen alleen op de koppen en vrijwel niet op de rest van de stekken. Dit voorkomt te grote uitdroging. Schermen tegen teveel zon in het voorjaar, waarbij de uv-straling sterker is, kan ook nodig zijn. De onderlinge afstand tussen de stekken is voor kleine soorten 4-5 cm in het vierkant, grotere soorten vragen meer ruimte, tot wel 10 cm in het vierkant. Hoe forser de volwassen soort is, hoe meer ruimte

de uitlopende stekken vragen. Voor het nemen van stekken kiezen we gezonde, krachtig groeiende bomen/struiken, we gebruiken eenjarig schot dat goed afgerijpt (verhout) is. Het wordt gesneden net na de winter, tegen half maart, als het niet vriest. Onze ervaring is dat bij eerder gesneden en opgekuild stekmateriaal, de bast eerder losvriest waardoor ze niet meer goed bruikbaar zijn.

De lengte van de stekken hangt af van de houtsoort en van de onderlinge afstand van de knoppen of ogen. Zo is stek van kruipwilg, gagele- en aalbes ca. 15 cm lang, maar dat van zwarte populier en schietwilg wel 20-30 cm.

Ongeveer de helft van de stek gaat de grond in, direct na het snijden zodat uitdrogen voorkomen wordt. De ogen moeten nog in rust zijn. Later gestoken stek wortelt vaak moeilijk of niet. Kortstondig bewaren, vorstvrij en in een laagje water, kan wel.

Winterstek is geschikt voor alle soorten wilgen en populieren, linde, iep, aalbes, gele en rode kornoelje, wilde liguster, wilde en rode kamperfoelie, alle bramen, rozensoorten, bitterzoet, gagele, bosrank, duindoorn, gewone en bergvlier.

Teelt van fladderiep, deze is bij de iepenspintkever niet geliefd en wordt daardoor zelden aangevreten. Dit maakt de kans op besmetting met iepziekte erg gering. (Foto: René van Loon)

Zomerstek

Jeneverbes, taxus en zuurbes kunnen goed van zomerstek worden gekweekt. Hierbij wordt 'hielstek' gemaakt, bij het stek snijden wordt een stukje bast, de hiel, meegenomen. Hielstek wortelt beter. Van het in de grond te steken gedeelte worden de bladen verwijderd. Bij wat zachter stek is het handig om een gaatje voor te prikken. Voor het stekken van jeneverbes komt de tijd van het jaar heel precies. We nemen eind augustus rijp zomerschot van 20-25 cm lang dat voor 1/3 deel wordt vrijgemaakt van blad. Dit deel wordt vervolgens op het stekbed gestoken. Dit bed bestaat uit zandige grond, gelegen op een lichte plek. We schermen tegen de zon. Het jaar erop vertonen bewortelde stekken duidelijk de eerste groei. In het tweede jaar worden de stekken uitgeplant en doorgekweekt tot ze groot genoeg zijn, minstens 50-60 cm. Voor taxus kunnen de stekken, ca. 20 cm lang, eind juli worden gesneden van afgerijpt zomerschot (dus eenjarig hout) en op een bedje in lichte schaduw worden gestoken. Het voorjaar erop uitplanten voor verdere doorkweek. Zuurbes wordt eveneens van afgerijpt zomerschot, ca. 15-20 cm lang,

Gage is tweehuizig (aparte mannelijke en vrouwelijke planten), iets om rekening mee te houden bij het stek snijden. De stuifmeelkatjes van de mannelijke struiken, hebben meer sierwaarde dan de vrouwelijke bloemen. Het ligt daarom voor de hand om vooral mannelijke struiken aan te planten. Voor de volledigheid kweken we ook een aantal vrouwelijke exemplaren. Wanneer beiden in het blad zitten is er aan de struiken geen verschil meer te zien.

gestekt. Het wordt gestoken begin augustus. Verder doorkweken als bij taxus.

Klimop

Klimop kan goed gekweekt worden van ca. 15 cm lange stekken, op een stekbed in de lichte schaduw, in juli. De bladvrij gemaakte onderste helft van de stengel gaat de grond in. Klimop wortelt gemakkelijk waardoor al spoedig ogen kunnen gaan uitlopen. In het voorjaar erop worden de stekken opgepot of op regel uitgeplant. We steken er tonkinstokken bij om de jonge scheuten langs te leiden. Na een

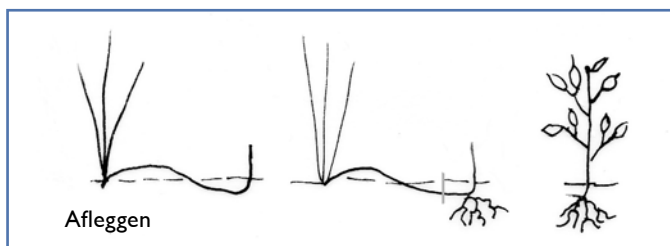
groeiseizoen zijn de jonge planten in de regel groot genoeg om op hun definitieve plek te worden uitgeplant. Het stekken van bloeiende klimopstengels, met meer ruitvormig blad, geeft niet klimmende, bloeiende planten, verkocht als cv 'Arborescens'.

AFLEGGERS EN UITLOPERS

Afleggen

Soorten waarvan de jonge takken makkelijk wortelen kunnen 'afgelegd' worden. Hiervoor worden in het winterseizoen jonge, dus dunne en soepele, takken van een moederstruik uitgebogen tot op de grond, zodanig dat een of enkele ogen de grond raken en met beugels van stevig ijzerdraad met lange uiteinden, 'krammen', vastgezet. De plek waar de ogen de grond raken wordt vooraf losgemaakt. Na het uitbuigen en vastleggen van de takken worden de ogen afgedekt met zo'n 10 cm grond.

In de loop van het groeiseizoen zullen de ogen in de grond wortelen. In de herfst kunnen de bewortelde takken worden losgesnoeid van de ouderplant en aan de bovenzijde ingenomen tot op enkele ogen boven de wortels. Hierna worden deze bewortelde afleggers opgeplant om verder uit te groeien. Vraagt dit meer dan één groeiseizoen, dan in de winter verplanten of rondsteken om een goed ontwikkeld wortelgestel te verkrijgen.

Wilde kamperfoelie, bosrank, rode kornoelje, Gelderse roos, gewone vogelkers, braamsoorten, rozensoorten – zoals bosroos – kunnen op deze wijze vermeerderd worden. Bramen sturen de uiteinden van jonge, lange stengels in de nazomer naar de grond. Deze natuurlijke afleggers vormen talrijke wortels en een nieuwe plant die in het volgende voorjaar verder groeit. Deze spontane afleggers kunnen we in het vroege voorjaar, met een klein stukje oude stengel eraan, losknippen en vervolgens opplanten.

Uitlopers

Veel struweelvormende struiken vormen uitlopers, 'wortelopslag'. Zij maken het ons heel makkelijk, de jonge uitlopers kunnen in het winterseizoen uitgestoken worden. De exemplaren met voldoende wortels terugsnijden tot op enkele ogen en vervolgens opplanten. Sleedoorn, tweestijlige meidoorn, zwarte bes, rode aalbes, kruisbes, duindoorn, sommige rozensoorten als viltroos, egelantier, hondsroos, evenals sneeuwbes en prachtframboos, kunnen zo worden gekweekt. Bij opslag van bomen zoals witte en grauwe abeel, ratelpopulier en witte els kunnen we op dezelfde wijze te werk gaan.